

Magdalena Baran-Wojtachnio, zastępca kierownika
Joanna Łatacz, starszy specjalista
mjr Grzegorz Predel, młodszy specjalista
Justyna Branicka, specjalista
Katarzyna Gronek, specjalista
Biuro Badań Społecznych WCEO

Najnowsze wyniki badań Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej

W związku z dużym zainteresowaniem przedstawicieli środowiska wojskowego wynikami badań społecznych Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej, przygotowano ich podsumowanie. To i kolejne wydania biuletynu zawierały będą syntetyczne zestawienia najważniejszych konkluzji płynących z przeprowadzonych badań. W drugim numerze *Bezpieczeństwa, obronności, socjologii* prezentowane są wyniki badań zrealizowanych w I półroczu 2014 roku w jednostkach i instytucjach wojskowych reprezentujących wszystkie rodzaje sił zbrojnych¹: *Warunki materialne żołnierzy zawodowych, 15 lat członkostwa Polski w NATO – opinie i refleksje środowiska wojskowego* i *Kompetencje społeczne kadry dowódczej WP w kontekście realizacji zadań służbowych*.

W trzecim numerze biuletynu, którego wydanie planowane jest wiosną 2015 roku, przedstawione zostaną wyniki obecnie realizowanych badań na temat: *Sytuacja społeczno-zawodowa pracowników wojska, Przekaz informacji służbowych i prasowych w ocenie żołnierzy WP, Wybrane aspekty służby wojskowej w kontekście zmian strukturalnych SZ RP oraz Problemy w relacjach międzyludzkich i służbowych w środowisku żołnierzy WP*. Redakcja przypomina jednocześnie, że istnieje możliwość zapoznania się dla celów służbowych lub naukowych (w tym do prac kwalifikacyjnych) z pełnymi wersjami sprawozdań z badań. Formularz wniosku można otrzymać w Biurze lub w formie elektronicznej pobrać ze strony www.wceo.com.pl. Dostępne są także elektroniczne kopie opracowań w formacie PDF. Szczegółowych informacji udzielamy telefonicznie (22) 6 872 527 lub za pośrednictwem poczty elektronicznej wbs@wp.mil.pl. Opracowania Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej dostępne są również w Centralnej Bibliotece Wojskowej oraz w Centralnym Archiwum Wojskowym.

¹ Do realizacji każdego z wymienionych tematów badawczych wyłoniono w drodze dwustopniowego doboru próby około 650 żołnierzy zawodowych – losowanie zespołowe i warstwowe na pierwszym etapie (jednostki wojskowe), połączone z doбором kwotowym (proporcjonalnym) na etapie drugim (respondenci).

Podsumowanie wyników badania Warunki materialne żołnierzy zawodowych

Badanie warunków materialnych żołnierzy zawodowych jest długofalowym projektem Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej, cyklicznie realizowanym wiosną każdego roku.

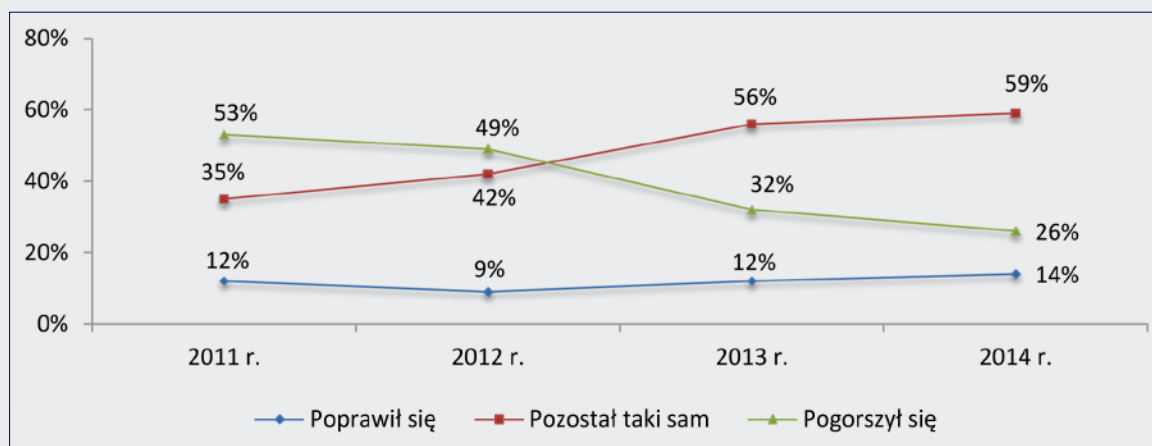
Celem badania była diagnoza sytuacji materialnej gospodarstw domowych żołnierzy zawodowych, z uwzględnieniem powtarzanych w kolejnych sondażach grup zagadnień.

Tegoroczna edycja nie wykazała znaczących zmian w ocenach żołnierzy. Mimo zastosowania nieco innych niż do tej pory wskaźników, ogólna wymowa badań nie zmieniła się. Utrzymują się dotychczasowe trendy w ocenie sytuacji materialnej oraz prognozy jej zmiany.

Statystyczna rodzina wojskowa, to mała rodzina nuklearna, składająca się z trzech osób, reprezentuje model 2+1. Są to najczęściej gospodarstwa jednorodzinne, utrzymujące się z dochodu wnoszonego przez dwie osoby. 29% żołnierzy żyje w rozłące, tzn.: dojeżdża do rodziny z miejsca służby rzadziej niż codziennie.

Środowisko żołnierzy zawodowych częściej pozytywnie niż negatywnie ocenia warunki materialne swoich gospodarstw domowych. Ponadto, utrzymują się dotychczasowe trendy w ocenie zmiany standardu życia. Nadal wzrasta odsetek osób, których sytuacja materialna jest stabilna, maleje jednocześnie odsetek odczuwających jej pogorszenie. Stosunkowo bez zmian utrzymuje się liczba żołnierzy doświadczających poprawy standardu życia swoich gospodarstw domowych, które w większości przypadków nie zmieniły się w ciągu minionego roku (wykres 1).

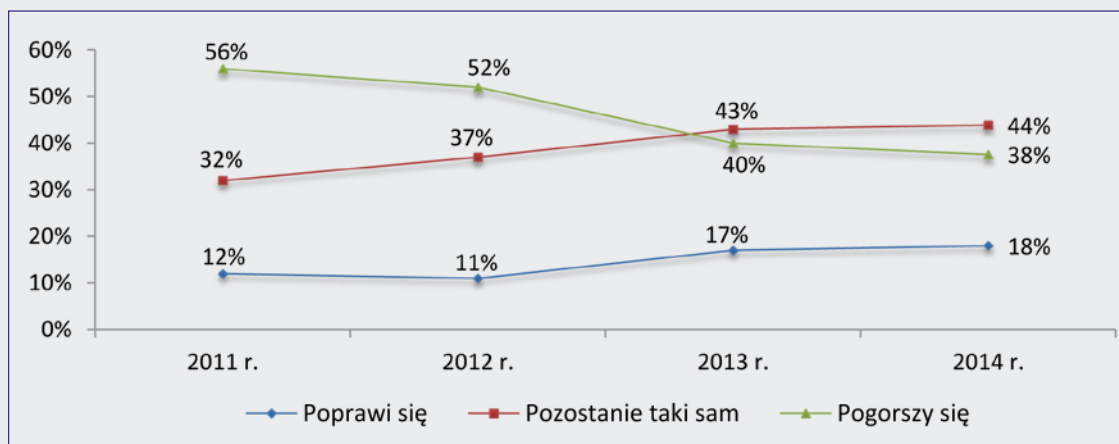
Wykres 1. Odpowiedzi na pytanie: „Porównując z rokiem 2013, jakiej zmianie uległ standard życia w Pana(i) gospodarstwie domowym?”, dane za lata 2011–2014

Opracowanie własne na podstawie: A. Orzyłowska, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2011 r.; A. Orzyłowska, K. A. Pietrak, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2012 r.; A. Orzyłowska, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2013 r.

Umocnia się również trend przewidujący zachowanie finansowego *status quo* w perspektywie kolejnych 2–3 lat (wykres 2).

Wykres 2. Odpowiedzi na pytanie: „Jak Pan(i) przewiduje, jaki będzie poziom życia Pana(i) gospodarstwa domowego za 2–3 lata?”, dane za lata 2011–2014²

Opracowanie własne na podstawie: A. Orzyłowska, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2011 r.; A. Orzyłowska, K. A. Pietrak, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2012 r.; A. Orzyłowska, *Warunki materialne żołnierzy zawodowych*, sprawozdanie WBBS/WCEO, czerwiec 2013 r.

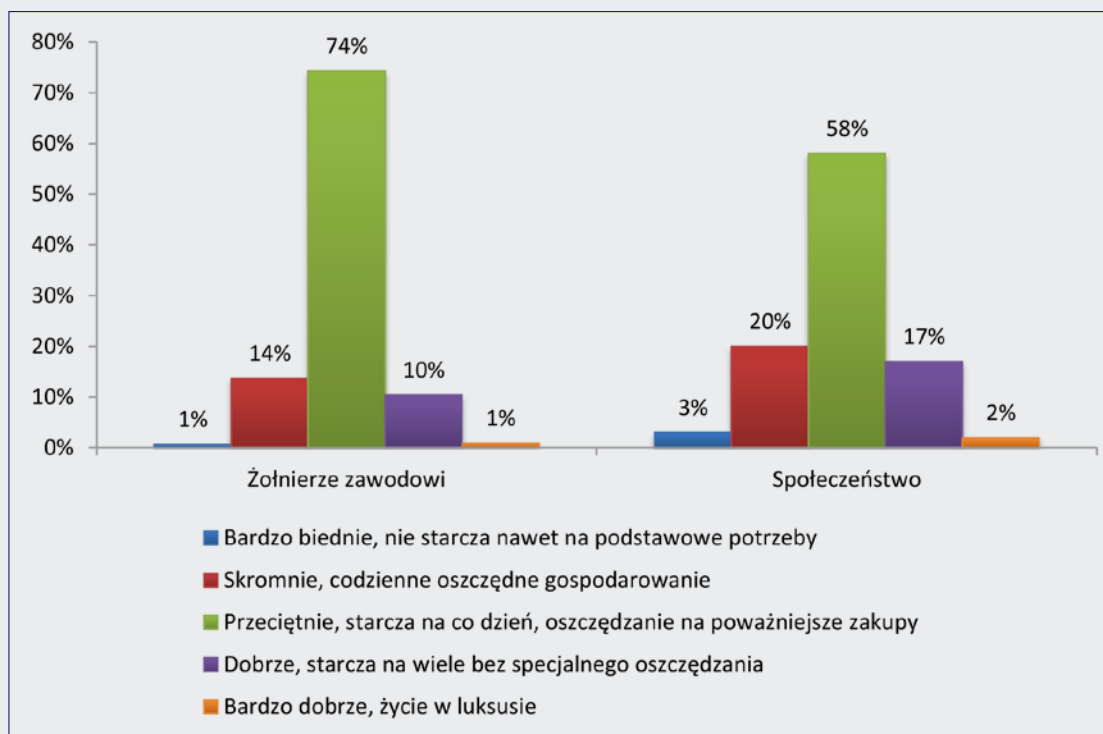
Ponad dwie trzecie żołnierzy spona obecnie zaciągnięte pożyczki lub kredyty, a blisko połowa dysponuje oszczędnościami rzędu miesięcznych lub trzymiesięcznych dochodów gospodarstw domowych. Zgromadzone oszczędności traktowane są najczęściej jako rezerwa na wypadek zaistnienia sytuacji losowych.

Żołnierze preferują tradycyjne sposoby przechowywania oszczędności (w gotówce) na równi ze współcześnie dostępnymi narzędziami finansowymi (lokaty), choć sporadycznie podejmują ryzyko inwestycyjne w innych dostępnych formach. Wartość zadłużenia sięga najczęściej kwoty wyższej niż trzyletni dochód gospodarstw i ma ono charakter inwestycyjny, rzadziej konsumpcyjny.

Rodziny żołnierzy zawodowych przeznaczają większość swoich dochodów na zaspokojenie bieżących potrzeb i muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Sporadycznie pojawiły się osoby znajdujące się w skrajnych sytuacjach finansowych, tzn. żyjące w biedzie lub luksusie (wykres 3). Niewielu również sięga po pomoc z zewnątrz, np.: z macierzystej jednostki wojskowej, innych instytucji, czy też rodziny.

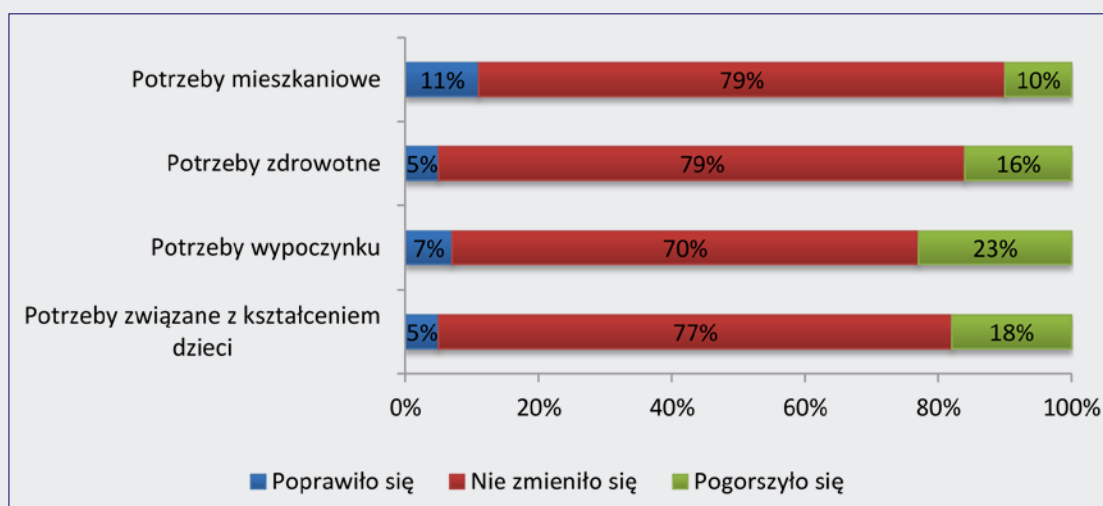
² W ubiegłych latach zastosowano następujące kategorie odpowiedzi: „bardzo się poprawi”, „poprawi się”, „nie poprawi się i nie pogorszy się”, „pogorszy się”, „bardzo się pogorszy”.

Wykres 3. Sposób gospodarowania pieniędzmi wśród żołnierzy oraz w społeczeństwie³

W porównaniu do sytuacji sprzed roku zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych, zdrowotnych, wypoczynku oraz związanych z kształceniem dzieci nie zmieniło się (wykres 4).

Wykres 4. Odpowiedzi na pytanie: „Czy w porównaniu do sytuacji sprzed roku zaspokojenie potrzeb Pana(i) gospodarstwa domowego poprawiło się, nie zmieniło się, czy pogorszyło się?”

Obecnie większość żołnierzy realizuje swoje prawo do zakwaterowania, pobierając świadczenie mieszkaniowe lub też mieszkając w kwaterze/lokalu

³ Katarzyna Kowalczyk, *Jak się nam żyje? Materialny wymiar życia rodzin*, Komunikat z badań CBOS, nr 44/2014, Warszawa, kwiecień 2014 r.

mieszalnym WAM. Podobnie wygląda docelowa struktura preferencji mieszkaniowych. Wyraźnym zadowoleniem żołnierzy cieszy się standard wyposażenia kwater internatowych oraz wykończenia lokali mieszkalnych WAM. Gorzej oceniani są zarządcy budynków, którzy działają w imieniu WAM oraz wysokość świadczenia mieszkaniowego. Preferencje mieszkaniowe po zakończeniu służby wojskowej są jednokierunkowe – żołnierze oczekują otrzymania odprawy mieszkaniowej.

Podsumowanie wyników badania

15 lat członkostwa Polski w NATO

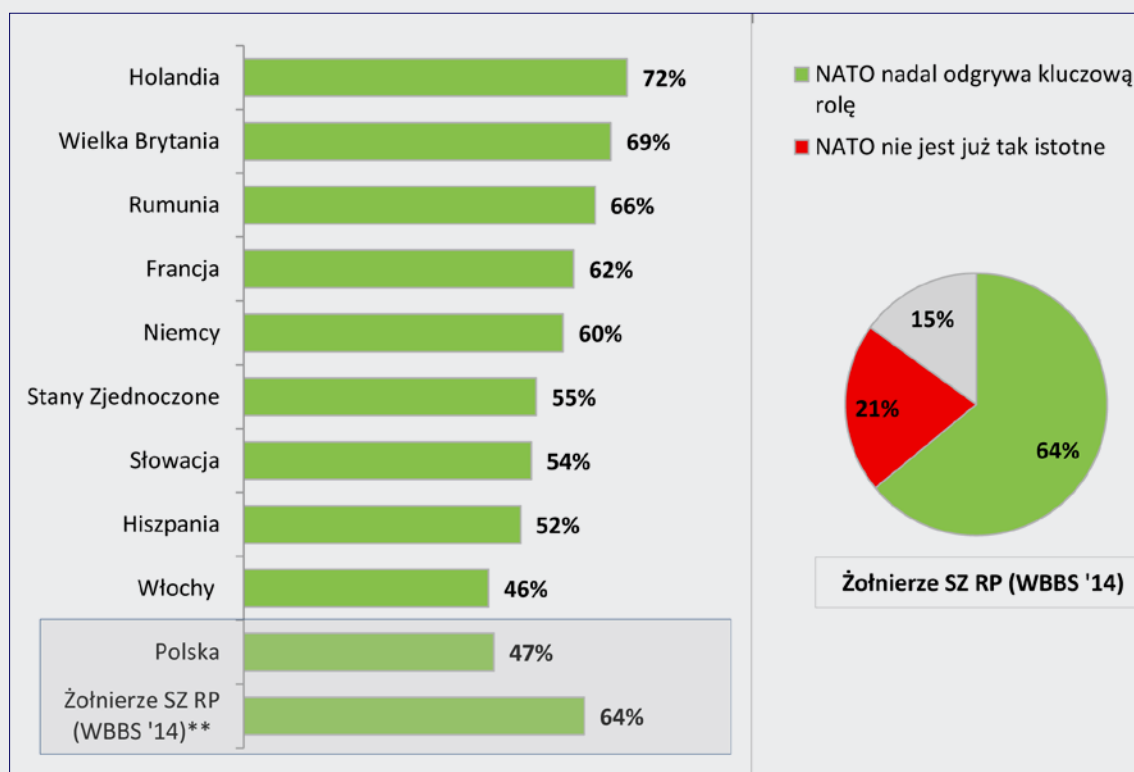
– opinie i refleksje środowiska wojskowego

Badanie zrealizowano w pierwszym półroczu 2014 roku z inicjatywy Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej i na wniosek Departamentu Prasowo-Informacyjnego MON.

Wynika z niego, że zdaniem środowiska wojskowego najbardziej znaczącym wydarzeniem dla Polski po 1989 roku było jej przystąpienie do NATO (76%) i do Unii Europejskiej (70%). Niemal co czwarty ankietowany (24%) wskazuje na upadek komunizmu i wynikające z tego faktu konsekwencje natury politycznej oraz gospodarczej. Dla 7% respondentów najbardziej znaczącym wydarzeniem była katastrofa smoleńska. Natomiast co siódmy badany (14%) wymienia inne wydarzenia, jak np.: udział SZ RP w misjach poza granicami kraju, zmiany zachodzące w wojsku (uzawodowienie i profesjonalizacja armii, powołanie Narodowych Sił Rezerwowych), śmierć papieża Jana Pawła II, otwarcie granic UE w ramach Układu z Schengen czy zorganizowanie wspólnie przez Polskę i Ukrainę Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej (UEFA Euro 2012).

Niemal wszyscy ankietowani (94%) popierają członkostwo Polski w NATO. Odsetek osób popierających przystąpienie do Sojuszu wzrósł w stosunku do lat ubiegłych i jest najwyższy spośród wszystkich dotychczas uzyskanych wyników (począwszy od 1996 roku). Jednocześnie ponad połowa polskich żołnierzy (64%) uważa, że NATO odgrywa kluczową rolę dla bezpieczeństwa Polski. Odmienną opinię na ten temat ma prawie co piąty ankietowany (wykres 5).

Wykres 5. Niektórzy twierdzą, że NATO odgrywa nadal kluczową rolę dla bezpieczeństwa naszego kraju. Inni uważają, że nie jest już ono tak istotne. Która z tych opinii jest bliższa temu, co Pan(i) na ten temat myśli?*

Źródło: Transatlantic Trends. Key Findings 2013, <<http://trends.gmfus.org/files/2013/09/Country-summaries-edit2.pdf>>, (dostęp: 29.05.2014 r.).

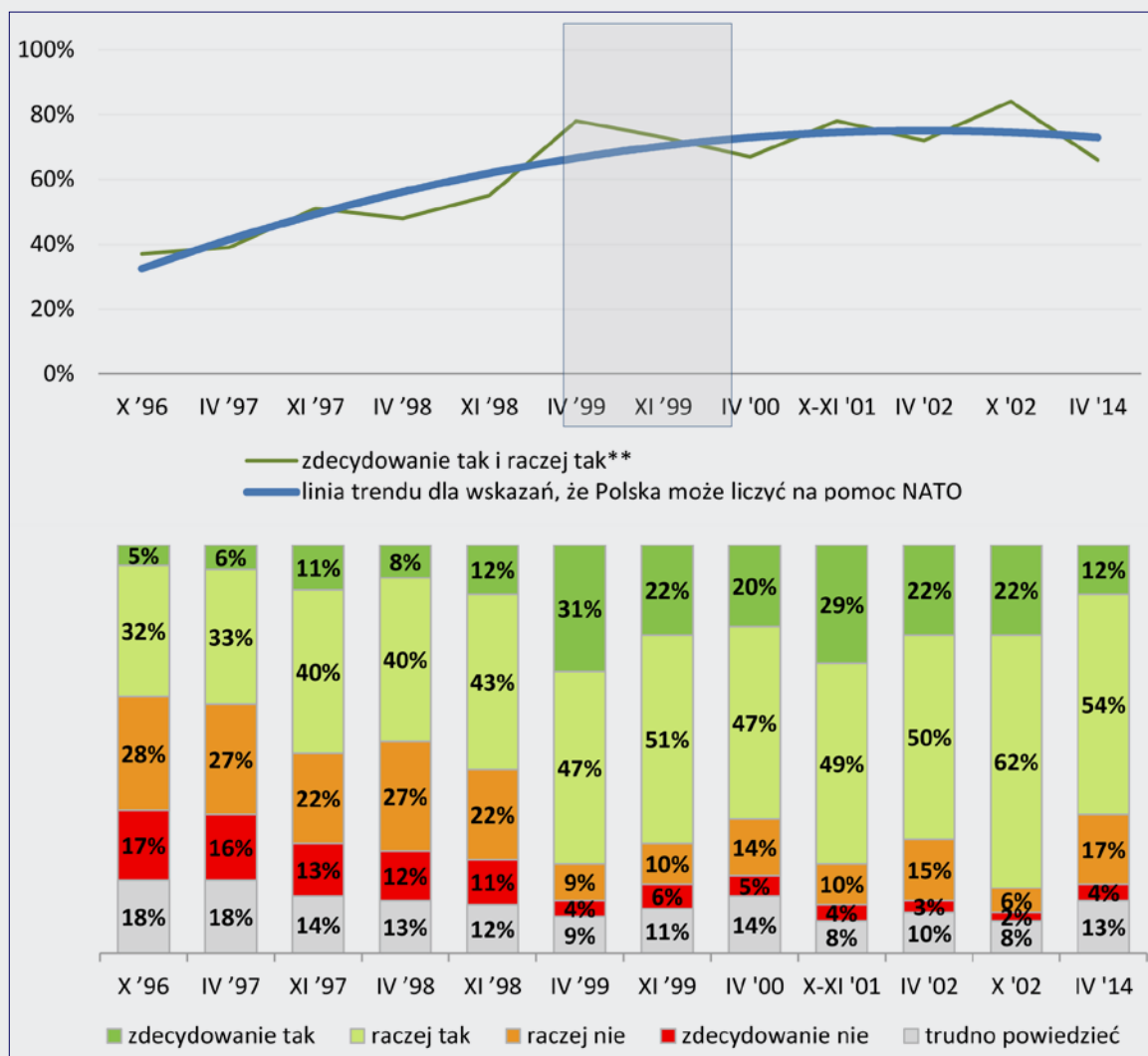
* Na wykresie słupkowym przedstawiono wyłącznie odpowiedzi dla kategorii „NATO nadal odgrywa kluczową rolę”. Wyniki badania prezentującego opinię ogółu społeczeństw poszczególnych państw zostało przeprowadzone w 2013 r.

** Dane dotyczące opinii żołnierzy SZ RP z 2014 r. pochodzą z badania zrealizowanego przez WBBS (K. A. Gronek, *15 lat członkostwa Polski w NATO – opinie i refleksje środowiska wojskowego*, sprawozdanie z badania WBBS/WCEO, Warszawa 2014 r., s. 9).

Badania przeprowadzone w latach 1996–2002 pokazują, że stale wzrastał odsetek żołnierzy, zdaniem których Polska może liczyć na realną pomoc swoich sojuszników w sytuacji bezpośredniego zagrożenia militarnego.

Według wyników badania z roku 2014, większość respondentów (66%) nadal podziela ten pogląd. Jest to jednak najniższy odsetek ankietowanych wyrażających to przekonanie od chwili przystąpienia naszego kraju do Sojuszu Północnoatlantyckiego (wykres 6).

Wykres 6. Opinie żołnierzy na temat prawdopodobieństwa udzielenia Polsce pomocy przez państwa członkowskie NATO w sytuacji bezpośredniego zagrożenia militarnego*

Źródło: A. Jeziński, *Generalny sondaż nastrojów. Kadra zawodowa – jesień '99*, sprawozdanie z badań WBBS, Warszawa 1999, s. 26; M. Baran, *Generalny sondaż nastrojów. Kadra zawodowa – jesień 2002*, sprawozdanie z badań WBBS, Warszawa 2002, s. 19; J. Prus-Zajączkowska, *Opinie środowisk wojskowych na temat zaangażowania i udziału SZ RP w ramach sojuszniczych operacji NATO*, sprawozdanie z badań WBBS, Warszawa 2003, s. 6; K. A. Gronek, *15 lat członkostwa Polski w NATO – opinie i refleksje środowiska wojskowego*, sprawozdanie z badania WBBS/WCEO, Warszawa 2014 r., s. 23.

* W latach 1996–1998 treść pytania brzmiała następująco: „Czy Polska, w razie bezpośredniego zagrożenia niepodległości, może liczyć na pomoc Zachodu?”. W latach 1999–2002 respondentów pytano o to, „Czy w sytuacji, kiedy Polska stała się już członkiem NATO, w razie bezpośredniego zagrożenia niepodległości, możemy liczyć na pomoc ze strony tego Paktu?”. Natomiast w roku 2014 pytanie brzmiało: „Czy Pana(i) zdaniem Polska, będąc członkiem NATO, może liczyć na realną pomoc swoich sojuszników na wypadek bezpośredniego zagrożenia militarnego?”.

** Na wykresie liniowym przedstawiono wyłącznie odpowiedzi respondentów, według których Polska może liczyć na pomoc ze strony NATO w sytuacji bezpośredniego zagrożenia militarnego. W latach 1996–2002 kategorie możliwych odpowiedzi brzmiały następująco: „tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „nie”, „trudno powiedzieć”. Kategorie możliwych odpowiedzi z 2014 r. znajdują się na wykresie 2.

Należy podkreślić, iż ponad połowa żołnierzy (56%) uważa, że przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego wpłynęła pozytywnie na pozycję Polski na arenie międzynarodowej. Co czwarty badany sądzi, że przyniosło

to tyle samo zysków, co strat, a 6% dostrzega więcej negatywnych skutków wynikających z tego faktu. Niemal co ósmy respondent nie ma zdania na ten temat (13%). W porównaniu do wyników z ubiegłego roku, znacznie wzrósł odsetek tych, którzy dostrzegają w głównej mierze korzyści płynące z przystąpienia Polski do NATO (wzrost o 18 punktów procentowych).

Jednocześnie niemal połowa środowiska wojskowego (47%) sądzi, że członkostwo w NATO przynosi Polsce więcej korzyści niż strat, jeśli chodzi o jej bezpieczeństwo. Co trzeci ankietowany (33%) jest zdania, że bilans zysków i strat jest jednakowy, a dla 6% jest on ujemny. Brak opinii w tej kwestii wyraża 14% badanych. W porównaniu do wyników z roku 2013 widoczny jest nieznaczny wzrost odsetka tych, którzy widzą głównie korzyści wynikające z członkostwa Polski w Sojuszu (wzrost o 9 punktów procentowych).

Zdecydowana większość żołnierzy (87%) dobrze ocenia dotychczasowe wywiązywanie się Polski z zobowiązań sojuszniczych wynikających z przystąpienia do NATO. Tylko nieznaczny odsetek badanych (4%) jest przeciwnego zdania. Opinii na ten temat nie ma 9% ankietowanych.

Według danych z roku 2014 niemal połowa respondentów (47%) uważa, że Polska zajmuje umiarkowanie znaczące miejsce wśród państw członkowskich NATO. Zdaniem 39% badanych jej pozycja jest mało znacząca. Nieliczni wyrażali skrajne poglądy – pozycja Polski jest bardzo znacząca dla 6% lub nie znacząca dla 4% ankietowanych. Nieznaczny odsetek żołnierzy uczestniczących w badaniu (4%) nie potrafił wyrazić opinii na ten temat. Ponadto w porównaniu do roku 2013, w 2014 roku odnotowano kilkunastoprocentowy spadek odsetka tych, którzy sądzą, że Polska zajmuje mało znaczące miejsce wśród innych członków Sojuszu Północnoatlantyckiego (spadek o 12 punktów procentowych). Częściej niż w ubiegłym roku badani wskazują, że pozycja Polski jest umiarkowanie znacząca (wzrost o 9 punktów procentowych).

Środowisko wojskowe wiązało wiele nadziei z wstąpieniem Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Spodziewało się, że zwiększy to zakres uzawodowienia armii oraz wpłynie na modernizację sprzętu i uzbrojenia SZ RP. Świadczą o tym wyniki badań z lat 1996–1999. Dane z 1999 roku wskazują, że sam fakt przystąpienia Polski do tej organizacji wywołał rozczarowanie badanych. Natomiast badania przeprowadzone w kolejnych latach po przystąpieniu naszego kraju do Sojuszu dowodzą, że ich oczekiwania w pewnym stopniu się spełniły. Najczęściej wskazywanymi konsekwencjami przynależności do NATO jest wymiana doświadczeń i wzrost poziomu wyszkolenia żołnierzy, modernizacja sprzętu i uzbrojenia oraz dostosowanie funkcjonowania SZ RP do wymogów Sojuszu.

Niemal co drugi żołnierz (49%) uważa, że przynależność Polski do Sojuszu ma bezpośredni wpływ na jego służbę. Przeciwnego zdania jest 39% respondentów, a 12% nie miało sprecyzowanych poglądów w tej sprawie. Spośród ankietowanych, którzy dostrzegają wpływ członkostwa w NATO na swoją codzienną służbę lub wybrali odpowiedź „trudno powiedzieć”, zdecydowana większość ocenia go pozytywnie (79%). Tylko nieliczni (3%) postrzegają go źle, a 18% ankietowanych ma trudność z jego oceną.

Podsumowanie wyników badania

Kompetencje społeczne kadry dowódczej WP w kontekście realizacji zadań służbowych

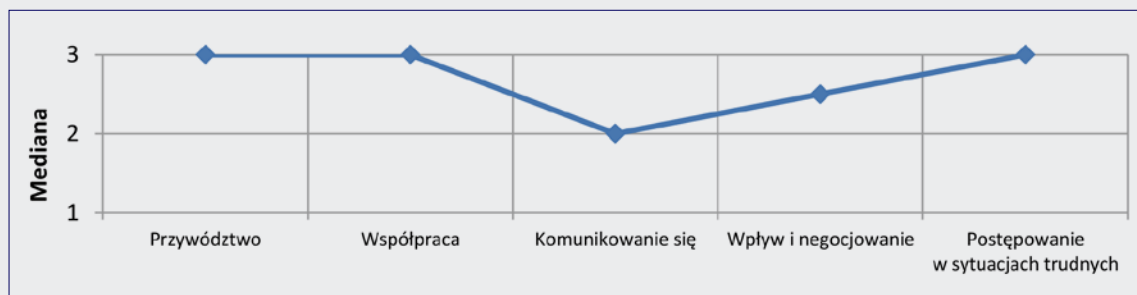
Badanie zrealizowane zostało wśród żołnierzy Sił Zbrojnych RP metodami ilościowymi oraz jakościowymi. W badaniu populacji ogólnej dowódców wykorzystano technikę anonimowej ankiety audytoryjnej. Z wyróżniającymi się dowódcami i kandydatami na żołnierzy zawodowych przygotowującymi się do objęcia pierwszego stanowiska służbowego o statusie dowódczym przeprowadzono wywiady grupowe (FGI – Focus Group Interview).

Dążąc do jak najpełniejszego poznania zakresu wykorzystywania kompetencji społecznych przez polskich dowódców, dostosowano do warunków wojskowych rozwiązania stosowane wobec menedżerów. Wybrane zostały więc kompetencje społeczne, które wiążą się z funkcjonowaniem żołnierza na stanowisku dowódczym, a następnie dla każdej kompetencji ustalono zachowania, w których się ta kompetencja przejawia. Badanie ankietowe żołnierzy zajmujących różne szczeble dowodzenia dało możliwość poznania ogólnego poziomu rozwoju kompetencji a także profilu jej wykorzystywania.

Co ważne, udało się ustalić profile kompetencyjne pożądane u dowódcy oraz profile rzeczywistego wykorzystywania danej kompetencji przez naszych dowódców. W każdym z tych przypadków profile uwzględniają 13 zachowań związanych z kompetencją przywództwo, 8 – z kompetencją współpraca, 7 – z kompetencją komunikowanie się, 10 – z kompetencją wpływ i negocjowanie oraz 8 – z kompetencją postępowanie w sytuacjach trudnych.

W przekonaniu dowódców, dla efektywnej realizacji zadań na ich stanowiskach służbowych, bardzo często potrzebne jest wykorzystywanie kompetencji przywództwo, współpraca oraz postępowanie w sytuacjach trudnych, nieco rzadziej kompetencji wpływ i negocjowanie, a kompetencję komunikowanie się wykorzystuje się czasami.

Wykres 7. Pożądany profil kompetencji społecznych dowódców

Wartości na skali median: 1 – „Nie jest to potrzebne”, 2 – „Jest to czasami potrzebne”, 3 – „Jest to bardzo często potrzebne”.

W przypadku każdej z kompetencji, jej profil ukazuje, że związane z nią zachowania nie są w takim samym stopniu potrzebne dowódcom.

Każdy z respondentów oceniał też, na ile osobiście stosuje każde z zachowań wchodzących w skład poszczególnych kompetencji. Uogólniając, dowódcy z taką samą intensywnością korzystają ze wszystkich pięciu kompetencji społecznych. Na szczeblu dowodzenia kompanią i wyższym, wyróżnia się jednak większe natężenie wykorzystywania współpracy niż pozostałych kompetencji. Profile poszczególnych kompetencji ukazują zaś, które z ich składowych wykorzystuje się z większą intensywnością, które zaś z mniejszą.

Biorąc pod uwagę rzeczywiste i oczekiwane wykorzystanie kompetencji społecznych przez ogół dowódców, można uznać, że satysfakcjonujące umiejętności posiadają oni w zakresie komunikowania się oraz wpływu i negocjowania. Potwierdzono to do szczebla plutonu, na wyższych szczeblach dowodzenia za satysfakcjonujący można uznać jedynie poziom kompetencji wpływ i negocjowanie. Wskazano również obszary do doskonalenia w obrębie każdej kompetencji.

Stwierdzono, że dowódcy najczęściej rozwijają kompetencje społeczne samodzielnie, korzystając z porad przełożonych i kolegów, a – w przypadku umiejętności przywódczych – także z kursów w ramach doskonalenia zawodowego kadry WP. Samokształcenie w tym zakresie uzupełniane jest często przez lekturę publikacji specjalistycznych.

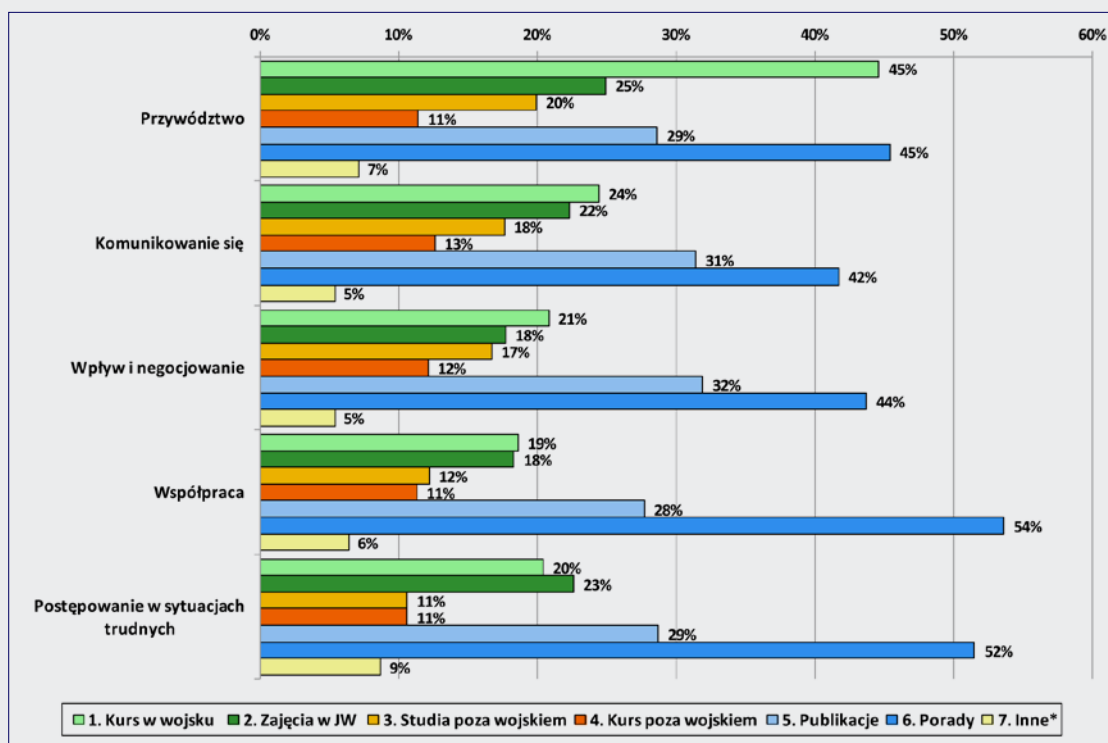
Statystycznie zweryfikowano wpływ na poziom kompetencji społecznych różnych form ich doskonalenia. Zebrano opinie dowódców dotyczące pożądanых form rozwijania umiejętności społecznych. Dowódcy postulują rozwijanie ich za pomocą zorganizowanych form, najczęściej wskazywanymi były kursy w ramach doskonalenia zawodowego kadry WP, kursy i warsztaty poza wojskiem oraz zajęcia uzupełniające w JW.

Badanie ujęło też inne aspekty problematyki kompetencji społecznych kadry dowódczej Sił Zbrojnych RP. Dokonując zaś dodatkowo segmentacji próby badawczej przy pomocy analizy skupień, zidentyfikowano pięć podgrup dowódców, przyjmując jako kryteria ich wyodrębnienia konfigurację nasilenia poszczególnych kompetencji społecznych. Charakterystyczny dla trzech z nich jest obniżony poziom jednej z kompetencji: komunikowania się, współpracy lub wpływu i negocjowania. Kolejna grupa dowódców odznacza się wyraźną dominacją kompetencji współpraca, a u ostatniej, najbardziej licznej, rozwój wszystkich kompetencji jest harmonijny.

Omawiany projekt badawczy przyczynił się do istotnego poszerzenia naszej wiedzy o różnych aspektach przedmiotowej problematyki. Dzięki zastosowanej metodologii można m.in. przygotować lepszy program rozwoju określonej kompetencji u dowódców – szczególną uwagę poświęcić wzmocnieniu zidentyfikowanych słabych stron kompetencji.

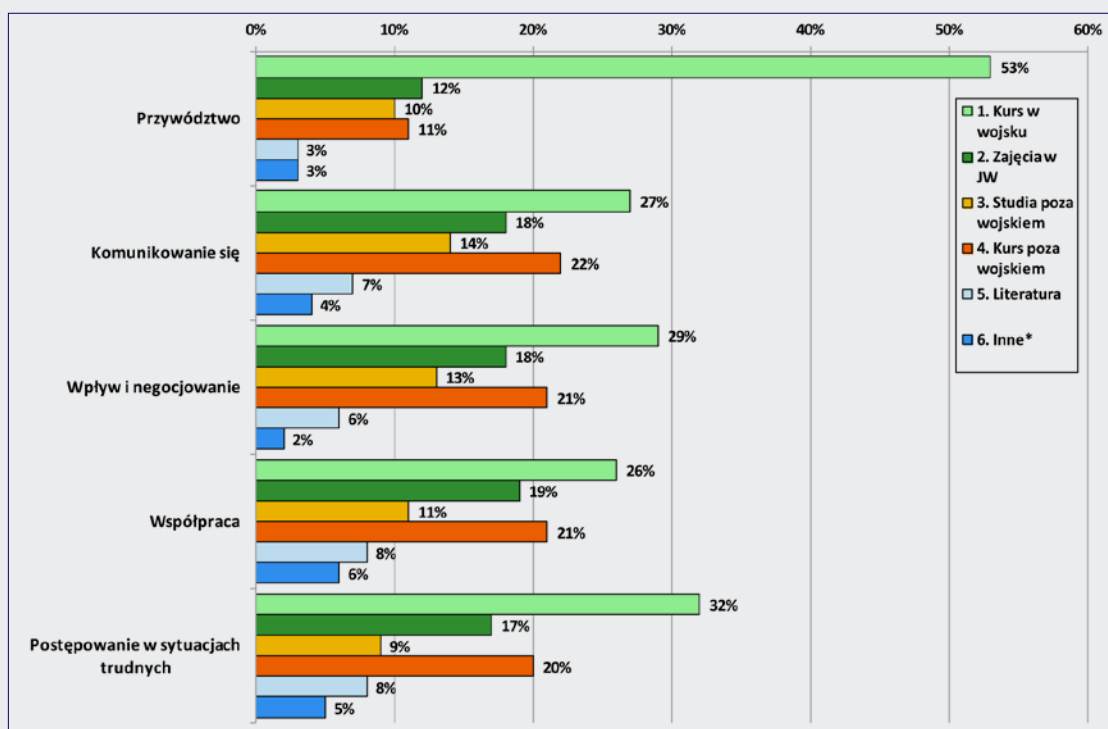
Wyniki powyższych badań zostały przedstawione 18 listopada 2014 roku na konferencji naukowej „Kompetencje społeczne w dowodzeniu i kierowaniu SZ RP”, zorganizowanej przez Departament Wychowania i Promocji Obronności MON oraz Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Wykres 8. W jaki sposób rozwijał(a) Pan(i) wymienione niżej kompetencje związane z kontaktami z ludźmi? (możliwość wybrania wielu odpowiedzi, dane nie sumują się do 100%)

- * 1. Ukończenie kursu w ramach systemu doskonalenia zawodowego kadry WP, 2. Udział w zajęciach uzupełniających w JW, 3. Ukończenie studiów specjalistycznych poza wojskiem, 4. Ukończenie kursu, warsztatu poza wojskiem, 5. Lektura publikacji specjalistycznych, 6. Porady przełożonych i kolegów, 7. Inne.

Wykres 9. Jaka, Pana(i) zdaniem, forma rozwijania kompetencji społecznych powinna być częściej niż obecnie wykorzystywana w stosunku do żołnierzy zawodowych?

- * 1. Kurs w ramach systemu doskonalenia zawodowego kadry WP, 2. Zajęcia uzupełniające w JW, 3. Studia specjalistyczne poza wojskiem, 4. Kurs, warsztat poza wojskiem, 5. Zabezpieczenie związanej z tematyką literatury specjalistycznej, 6. Inne.